

адже ті, хто готують їх, добре знають особливості людської психіки сприймати підсвідомо те, що на перший погляд здається непомітним, тому й уміло замаскують шкідливе в доброякісному, красиво оформленому зовнішньо. Тим паче, що в більшості своїй ця інформація розрахована на ще незрілі, особливо незахищені в психологічному сенсі дитячі душі.

Найнебезпечніше, що в ідеологічній війні із застосуванням сучасних технічних трансляторів інформації, руйнується християнська мораль як основа національного буття українського народу. Той духовний фундамент, який створювався століттями в душах наших предків подвижницькою, жертвовною діяльністю національно зорієнтованих церков і релігій, може бути зруйнований за якісь лічені десятки років в душах наших дітей і онуків лиходіями від “культури вседозволеності”, що взяли під свій контроль ЗМІ. Й тими, хто розбещує душі людей і заробляє на цьому величезні гроші, не розуміючи, що творять велике зло, адже, як зазначав вже згадуваний Лао-цзи: “Немає в світі тяжчого злочиння, аніж розпалювання пристрастей” [Там само. - С. 277]. Ось чому проблема самовдосконалення українського національного духу шляхом звернення його до найвищих моральних цінностей, репрезентованих у християнському віровченні, має розглядатися як найнадійніше забороло у справі самозбереження і саморозвитку української нації.

Безперечно, духовне оздоровлення нації призведе до оптимізації міжконфесійних взаємовідносин. Коли ж запанує гармонія і злагода в церковно-релігійному житті України, тоді ще більш зміцниться український національний дух – основа справжнього прогресивного розвитку української національної демократичної держави. Не можна до нескінченності відроджувати щось кимось поруйноване, – колись потрібно й будувати, творити нове, адже без пошуку нового занепадає навіть таке консервативне, на перший погляд, релігійно-церковне життя. “Наше грубе і напружене життя звертається до Церкви зі всіма своїми бідами, із своєю грубою напругою. Воно, безумовно, потребує творчості, здатної не лише переглянути старе, але й створити нове, відповісти на нові питання, увійти в якісь нові, не завжди культурні, позбавлені традицій пласти” [Мать Марія (Скобцова). Типы религиозной жизни. – М., 2002. – С. 35-36]. А самовдосконалення, як самотворення духу є нічим іншим як пошуком нових основ істинного буття.

Сергій СВИСТУНОВ (Київ)

КОМУНІКАЦІЙНІ ФАКТОРИ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН

Будь-які міжконфесійні відносини в Україні передбачають комунікацію між суб'єктами відносин. Вчення про комунікацію виникло в свій час на противагу теорії суспільного договору (Т.Гоббс, Ж.Ж.Руссо та ін). Представники *теорії комунікації* К.Ясперс та інші протиставляють суспільний договір як угоду, учасники якої обмежені зовнішніми зобов'язаннями і духовно роз'єднані, *комунікації* як свідомо встановлюваній взаємозалежності людей, вищій формі зв'язку між ними.

Міжконфесійні відносини не завжди можуть отримати “статус” комунікації, а лише за умови встановлення зворотнього зв'язку, до того ж добровільного, адже потрібно “свідомо встановлювати взаємозалежність людей”. Тобто комунікацією є діалог, бесіда, спільна діяльність тощо. Однобічні звертання та звинувачення не підходять під поняття комунікації. Наприклад, ми не бачимо у стосунках ієрархів УПЦ КП і УПЦ МП означень

комунікації, проте на місцевому рівні вірні цих церков спокійно спілкуються, підтримують комунікативний зв'язок.

Комунікація діалогічна, але вектор комунікації визначається метою комунікації і задається ініціатором або координатором комунікації. Саме тому у міжконфесійних відносинах головною є роль керівника, ініціатора і організатора комунікації. Саме він зі своїми підлеглими планує певні дії, організовує процес міжконфесійних відносин, мотивує себе і учасників комунікації до діалогу, а також контролює ход і наслідки реалізації комунікації. Саме від керівників українських церков і тих, хто має на них вплив - як всередині, так і ззовні - залежить успішність міжконфесійних комунікацій.

Конфесії, церкви повинні бути зацікавленими: по-перше, обміном, а відтак, передачею *своєї інформації* конфесіям з тотожним віровченням, конфесіям з близьким віровченням, конфесіям, що відносяться до однієї з ними світової релігії і конфесіям, що відносяться до різних світових релігій; по-друге, у *спільній діяльності* віруючих, територіальних громад, регіонів, а також на національному або державному рівні, на міждержавному рівні та на глобальному рівні.

Міжконфесійні відносини, які відбуваються в Україні за допомогою перетину багато численних комунікаційних зв'язків, створюють поле релігійної комунікації. Проте таке поле комунікації має дуже складну структуру. Якщо уявити, що всі понад сто нині наявних у нас конфесій спілкуються одна з одною, а кожна – із всіма, то ми не зможемо навіть за допомогою формальної математичної логіки вирахувати або накреслити усю цю систему. Крім того, відбувається комунікація не тільки на рівні ієрархів церков, а й на рівні середньої ланки священиків, і на рівні звичайних віруючих.

Відтак таке завдання не стоїть перед нами. Метою роботи є визначення місця комунікацій у міжконфесійних відносинах в Україні і основних параметрів структури поля міжконфесійних комунікацій, що складається.

Українські церкви на практиці спілкуються з дуже обмеженим колом конфесій. Чим ближчими між собою є віросповідання, догматика конфесій, тим більшим є їх горизонтальне спілкування, на побутовому рівні, у родинно-клановому, сусідському та виробничому мікросередовищі. Спілкування на рівні ієрархів залежить суттєво від політичних уподобань і адміністративного тиску держслужбовців і політичних партій тощо. Навіть у різних областях України ми бачимо відмінності у спілкуванні одних і тих же конфесій.

Комунікації бувають міжособистісні і міжцерковні, або комунікація, яка відбувається між релігійними організаціями як суб'єктами. Вони можуть бути як формальними, так і неформальними. В процесі комунікації використовується мова богослужіння, побутова мова як вербальна, так і невербальна – атрибутика, символіка, одяг, жести, пози, інтонації голосу тощо. До невербальної мови відноситься й архітектура церков. Сотні християнських деномінацій спираються на одне і теж саме вербальне джерело – на Біблію. Проте сприйняття християнської віри в різних конфесіях опосередковується перш за все невербальними аспектами комунікації.

На міжконфесійних комуніках в Україні позначається близькість конфесійна, історична, територіальна, соціальна, етнічна, психологічна. Крім внутрішніх умов, все більше значення мають зовнішні фактори - політичні, економічні, міжнародні, глобальні.

Комунікаційні процеси у релігійному полі. В період кардинальних трансформацій з 1989 по 1995 роки відбулося масове навернення до релігії тисяч і мільйонів людей. Більшість українців пішли до православ'я й греко-католицизму у відповідності з віруваннями своїх пращурів і своєю ментальністю. Тому у церков було головне завдання: як справитись з напливом людей? Не було гострої потреби використовувати якісь там сучасні складі комунікаційні теорії і технології, комунікаційні процеси були хоч і потужними, але екстенсивними, спонтанними. Міжконфесійні комунікації були мінімальними. Переймалися, перш за все, боротьбою за матеріальну базу, за володіння

існуючими церковними будівлями. Тому у міжконфесійних відносинах домінували конфлікти.

Саме цим скористалися закордонні, перш за все протестантські, конфесії. Зняття штучних ідеологічних, політичних і юридичних обмежень для вільного функціонування релігійних комунікацій призвело як до суттєвого розширення поля комунікацій традиційних церков, так і до “накриття” України релігійними полями комунікації закордонних конфесій. Відтак після встановлення закордонними церквами перших комунікаційних зв’язків з мешканцями нашої країни, вони збільшили інформаційний потік на територію України (*українське поле релігійної комунікації*), сформували вторинні комунікаційні центри в Україні і розширюють свої конфесійні комунікаційні поля. Вони мають різний рівень впливу. А.М.Колодний говорив вже сьогодні про національно-конфесійні об’єднання євреїв, німців, які все частіше відчують себе представниками Ізраїлю та Німеччини, а не України. Можна також згадати угорців або румунів у прикордонних районах тощо. Всі вони мають зараз організований стійкий комунікаційний зв’язок зі своїми країнами. Відтак деформуються і зменшуються поля релігійної комунікації традиційних для України церков і взагалі українське поле релігійної комунікації.

Поле релігійної комунікації можна уявити у вигляді сфери інформаційного контакту і взаємодії. Зазвичай, канали, що транслюють інформацію, виходять за межі комунікаційного поля і займаються пошуком потенційних комунікаторів. На індивідуальному міжособистісному рівні сприяє цьому латентна релігійність, котра, з точки зору комунікаційних процесів, постає у вигляді потенційної внутрішньої готовності сприйняти релігійні комунікації при певних зовнішніх умовах і відповідному внутрішньому стані. Може також відбуватися переорієнтація людини з поля комунікації однієї конфесії до іншої. Це може сприйматися ззовні як раптова зміна орієнтирів, так і повільна, тому що діяльність комунікаційних полів непримітна іноді навіть для самого об’єкта комунікації.

Зрозуміло, що переконані віруючі є генераторами отих векторів комунікації, є агентами впливу і провідниками міжконфесійних відносин. На міжцерковному рівні ми бачимо зовсім інший механізм взаємодії.

Поле комунікації можна визначити спрямованістю і силою дії векторів комунікації. Розум, його «воля до комунікації» [Ясперс К. Философская вера // Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991. – С. 442] утворює і формує вектор комунікації та викликає струм комунікації. Сума векторів комунікації і складає поле комунікації.

Для Карла Ясперса комунікація – центральне поняття всього світорозуміння. У нього “розум стає дієвим” і як знаряддя екзистенції шукає зв’язок, “придає широту і тонкість слуху, гнучкість у готовності до комунікації, здатність до перетворення у нових дослідах”. І саме “розум потребує безмежної *комунікації*, він сам - тотальна воля до комунікації» Таким чином, “розум пробуджує витoki що дримають, звільняє приховане, допускає справжність боротьби» [Ясперс К. Философская вера. – С. 441-442].

Людський розум проявляє спрямований інтерес до комунікації, формує “*тотальну волю*” до “*безмежної комунікації*”. Розум, воля і, додамо, почуття певним чином спрямовані і мають характер векторів. Результируюча цих пов’язаних, проте часто різноспрямованих векторів - дух, котрий також має характер вектора. Находимо такий вектор у Івана Франка - «дух, що тіло рве до бою».

Процес комунікації дуже сильно залежить від *каналів комунікації*. Їх здатність транслювати на певну відстань повідомлення визначає межі можливої організації. Важливу роль мають потужність каналів комунікації, безперебійність і системність. Які ж саме канали комунікації ми маємо у нашому випадку?

До специфічних каналів комунікації можна віднести участь представників конфесій у конференціях, круглих столів, святкувань, державних заходах тощо.

В українському суспільстві за сучасних умов відбувається швидка трансформація комунікаційного простору як в релігійному соціумі в цілому, так і в окремих групах. Головними чинниками існування релігійного соціуму є, як відомо, свідомість, діяльність і спілкування. Культура міжконфесійних відносин, яка створюється в нашій країні, детермінована перш за все особливостями свідомості, особливостями діяльності і специфікою спілкування конфесій, що населяють Україну, тобто особливостями релігійного поля комунікації.

Разом з тим відомо з фундаментальних досліджень М. Вебера і деяких інших вчених, що існує достатньо стійка релігійно-культурна специфіка в діяльності і спілкуванні і, відповідно, свідомості. Достатньо порівняти спосіб життя татар-мусульман і православних росіян і українців в умовах одного і того ж Криму. Проте існують певні відмінності і в середині однієї світової релігії. Так, існує багато непорозумінь між віруючими традиційного православ'я і протестантами баптистами чи адвентистами, неохристиянами-харизматами або єговістами тощо. Тож для повного і адекватного аналізу суспільної свідомості, суспільної діяльності і спілкування в різних прошарках і колах соціуму важливо враховувати суттєві етноконфесійні відмінності народу України. Ця тенденція в умовах глобалізації і пришвидшення міграції проявляється все більш чітко.

В процесі комунікації діяльне/бездіяльне спілкування соціуму України створює певну суспільну свідомість. Зміст і направленість свідомості визначають майбутні духовні здобутки даного соціуму, певної спільноти. Соціальні почуття і розум певної групи чи соціуму взагалі діють взаємопов'язане і постійно створюють нові і нові елементи свідомості, які складаються в складну мозаїку суспільної свідомості. Механізм освоєння інформації в процесі комунікації пояснює І. Кант: "Кожне наше знання починає з почуттів, переходить потім до розсудку і закінчується в розумі, вище якого нема в нас нічого для обробки матеріалу споглядання и для підведення його під вищу єдність мислення" [Кант І. Сочинения. - М. - 1964.- Т. 3. - С. 340.].

Спираючись на розуміння Канта, слід вважати, що формування поля комунікації починається за допомогою дії вектору почуттів. Відомо, що релігійність українців дихає почуттями. Тому вони досить активно включаються у формування релігійного поля комунікації і досягають при цьому високого рівня релігійності. Українське традиційне православ'я, відтак, скоріше спирається на ірраціоналізм, ніж на раціональні кроки і дії.

Проте успіх комунікації, як і будь-якої взаємодії зрештою залежить від холодного розуму і активних вольових зусиль. Так, католицька церква і християнство взагалі намагаються ставити на перше місце розум і підкоряти йому почуття. Кароль Войтила свого часу писав: "Розум – головна енергія людської природи і головний її володар" [Войтыла К. Основания этики // Вопросы философии. -1991.- № 1. – С. 35.]. Проте не все так просто, тому що далі він визнає: "Розум і воля з трудом здійснюють свою владу – інакше не було б взагалі можливим моральне благо, ціль нашої природи" [Войтыла К. Основания этики. – С. 37].

Так, почуття досить часто потрібно підкоряти, керувати ними. Якщо розум достатньо критичний, то почуття особи, певної соціальної групи будуть *ціле-спрямовані*, спрямовані до соціально значимої і етично виправданої цілі.

Якщо знов звернутися до цитованої праці К.Войтили, то слід відзначити, що спрямованість волі до виконання морального обов'язку відноситься і до першого і до другого випадку: "Моральний обов'язок тісно пов'язаний з волею, співвідноситься з нею, від неї походить. Воля до виконання обов'язку виражає основну потребу людства, його моральне "бути чи не бути". Тому обов'язок і зв'язаний з певним зусиллям. Лінія напруги проходить між тим, що я єсьмь, й тим, чим я повинен бути, а володіє нею воля" [Войтыла К. Основания этики. – С. 36.].

Важливо визначити найкращу "*лінію напруги ... між тим, що я єсьмь, й тим, чим я повинен бути*", визначити оптимальний шлях досягнення бажаної мети. На наш погляд, "*лінія напруги*" Кароля Войтили пов'язана з вектором духу.

Надзвичайно складним є поняття *духу*. Дехто сприймає його на кшталт Святого Духу як певну даність від Бога. Проте навіть такий релігійний філософ як Шпет Г.Г. вважав, що “дух створюється”. Він писав: “Дух – не метафізичний Сезам, не життєвий еліксир, він реальний не “в собі”, а в визнанні. “В собі” він тільки пізнається, в собі він тільки ідея. Культура, мистецтво – реальне здійснення, творчість. Дух створюється” [Там само].

Таким чином, за Шпетом, “*дух створюється*” в творчому комунікативному процесі в різних галузях діяльності людини. Відтак завдяки релігійним комунікаціям створюється і релігійна духовність та встановлюються доброзичливі толерантні міжконфесійні відносини.

Проте самі по собі розвинені і толерантні релігійні почуття, розум або свідомість не створюють міжконфесійне порозуміння. Необхідні ще спілкування та спільна діяльність. А спілкування (комунікація) і діяльність (управління діяльністю) відбуваються за допомогою вольового акту.

Тому саме *воля до комунікації* визначає успіх міжконфесійних відносин в Україні. І ті релігійні організації, які не тільки розуміють значення каналів комунікації, а й практично реалізують волю до комунікації досягають найбільшого успіху. Визначальним фактором комунікативного взаємопорозуміння релігій стає релігійний менеджмент, який вміє спланувати, організувати і забезпечити діяльність каналів комунікації.

Найчастіше саме церкви і релігійні організації, що відносяться до світових релігій, і постають провідниками міжконфесійних комунікацій. І дуже успішно використовують вони численні канали комунікації. Декілька останніх прикладів. Так у Києві 17 вересня відбулася конференція християн-журналістів євангельсько-баптистського братства на тему «Інформаційне служіння: сучасне бачення». У зустрічі взяло участь 30 осіб: керівників обласних інформаційних відділів, редакторів ЗМІ євангельських християн-баптистів тощо. У ВСЦ ЄХБ наголошують на винятковій важливості медіа в служінні церкви [Релігійні мас-медіа та Інтернет. - [Електронний ресурс]. 19.09.2008. - <http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;24715/>].

Як повідомили євангельські християни баптисти, “значний резонанс у світі одержав перший молодіжний конгрес Євро-Азійської баптистської федерації, який проходив 26-30 серпня в Одесі. Понад 3000 молодих людей із 15 країн колишнього Радянського Союзу взяли участь у цій зустрічі, що пройшла під девізом «Хай будуть усі одно, нехай увірує світ!»». [Організатори першого молодіжного конгресу Євро-Азійської баптистської федерації наголошують на великому успіху заходу. - [Електронний ресурс]. - (<http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;24489/>)].

Керівники Церков і релігійних організацій, які дислокуються в м. Києві, висловили невдоволення роботою українських мас-медіа на своєму зібранні 8 вересня 2008 р. У Зверненні до Президента України релігійні провідники столиці наголошують: «Ми, учасники розширеного засідання Київської міської ради Церков і релігійних організацій, висловлюємо свою глибоку стурбованість розгорнутою через засоби масової інформації кампанією та інші форми впливу на громадську свідомість, направленою проти цілого ряду релігійних організацій та їхніх духовних лідерів», – такими словами розпочинається які 8 вересня засідали в мерії. [Керівники Церков і релігійних організацій висловили невдоволення роботою українських мас-медіа. - [Електронний ресурс]. - (<http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;24504/>)].

Етнічні, політичні та цивілізаційні чинники міжконфесійних комунікацій. В наш час жодна релігійна, етнічна чи соціальна група не може бути ізольованою. Збереження культурної, етнічної чистоти кожної групи стало глобальною проблемою. І християнство в цьому процесі відіграє амбівалентну роль.

Глобалізація і відповідний розвиток комунікацій приводить до конвергенції у релігійній сфері, що об’єктивно відповідає інтернаціоналістичній сутності християнства. І цей процес активно підтримують країни Заходу і транснаціональні компанії, які там

базуються. Розвиток міжконфесійного комунікативного зв'язку і транскультурні взаємини призводять до трансформацій, що пришвидшуються завдяки цілеспрямованим змінам і інноваціям. В середині релігійних організацій відбуваються швидкі зміни, опосередковані глобалізацією, зовнішніми культурними й соціально-економічними змінами.

Глобалізація як сучасне комплексне явище має, безумовно, чимало попередників. До глобальної, всесвітньої, всеосяжної планетарної і, навіть, вселенської влади прагнули володарі великих імперій і безліч політичних та релігійних авантюристів.

Будь-яка ідеологія, яка претендує на абсолютну істину, прагне також до абсолютної влади. Такими ідеологічними системами і є релігії, в центрі яких Абсолют – Бог. Релігії, в межах свого розповсюдження, прагнуть довести свою істинність і абсолютність. Релігії, які вважаються світовими – християнство та іслам – відкрито прагнуть світового панування. Їх прагнення – розповсюдити свою віру на весь світ для встановлення Царства Божого (християнство) або всесвітнього Халіфату (іслам). Тому найчастіше у міжконфесійних відносинах вони шукають можливість свого посилення за рахунок конкурентів.

Ще однією світовою релігією є буддизм. Проте в основі його ідеології нема абсолютного Бога. Однак і буддизм має ознаки глобалізму, якщо виходити з визначення глобалізації М.Уотерса. Він визначає глобалізацію як соціальний процес, у ході якого стираються географічні кордони соціальних і культурних систем, а населення все більше усвідомлює зникнення цих кордонів [Цит. за Удовик С.Л. Глобалізація: семиотические подходы. – К., 2002. – С. 1]. Саме такий процес усунення соціальних і національних перешкод для глобальної комунікації закладено в буддизмі, а також в християнстві та ісламі. Найчастіше саме церкви і релігійні організації, що відносяться до світових релігій, і постають в ролі провідника міжконфесійних комунікацій.

В наш час ми стали свідками зростаючого процесу глобалізації, яку можна визначити, по-перше, як зростаючий взаємозв'язок усіх суспільних груп світу між собою і процес визнання цього і, по-друге, як діяльність, коли все, що відбувається в одній суспільній групі, справляє зростаючий вплив на інші суспільні групи планети. В релігійному світі все більше подій мають глобальний характер і все частіше і вагоміше глобальні події впливають на міжконфесійні відносини в Україні.

Глобалізація стала сценою міжконфесійних комунікацій і транскультурних взаємин. В наш час жодна релігійна, етнічна чи соціальна група не може бути ізольованою. Збереження культурної, етнічної чистоти кожної групи стало глобальною проблемою. І християнство в цьому процесі відіграє амбівалентну роль.

Інформаційна революція спонукає до кардинальної трансформації релігійно-церковної діяльності. Саме завдяки новим інформаційним технологіям релігія може стати більш доступною для віруючих. Україна й світ є свідками величезної міжконфесійної конкурентної боротьби за контроль над Інтернетом і іншими каналами комунікації, які дають можливість глобального впливу.

Схильність до активних міжконфесійних комунікацій і відкритість до процесу глобалізації визначають рівень трансформації християнської конфесії. Протестантські конфесії, а також католицизм, у своїй діяльності із заохочення традиційних віруючих спираються на глобальні об'єднуючі процеси, інтернаціоналізм і розвинені багатоканальні комунікації. Релігійне поле України поступово трансформується в напрямі активної конкуренції конфесійне забарвлених релігійних об'єднань за інтересами. Зміни в конфесійній карті поступово трансформують свідомість і переорієнтують дух народу України.

Інтернет як важливіший канал міжконфесійної комунікації. Глобальна інформаційна революція спонукає до кардинальної трансформації релігійно-церковної діяльності. Саме завдяки новим інформаційним технологіям, і перш за все Інтернету, релігія може стати більш доступною для віруючих.

Сотні років православ'я закидало католицизму (і навпаки) звинувачення в прозелітизмі, в незаконній агітаційно-пропагандистській діяльності на своїй канонічній

території. Заборона прозелітизму можлива лише в тоталітарному суспільстві за умов домінування ієрархії в управлінні і контролі за комунікаціями. Проте в Інтернеті вже не існує таких кордонів. Прозелітизмом тут фактично будуть займатися всі, хто розташує свою інформацію в Мережі.

Інтернет має всі шанси створити революцію в роботі релігійних організацій. Важливо відзначити й те, що Інтернет-простір максимально відкритий і конкуренція в ньому найближчим часом набуде великої жорстокості. Деякі церкви поспішають зайняти в Мережі щонайбільший сектор, в тому числі й нерелігійний.

Відомий вислів: "Хто володіє інформацією, той володіє світом" стає все більше реальним. Глобалізація інформації і глобалізація економіки створили нові аудиторії для сучасних інформаційних потоків, аудиторії, які мандрують в Інтернет-просторі. Вчені і фахівці стверджують, що глобалізація інформаційних комунікацій об'єднає людство, створить не тільки загальне інформаційний, але й культурний, економічний, політичний простір. В цьому процесі шукають своє місце і церкви. Перед, безумовно, ведуть ті із них, хто мають певний досвід роботи з електронними ЗМІ на Заході, активно включені в конкурентну боротьбу.

Швидкими темпами розвивається Мережа і в Україні. Інформаційна революція спонукає до кардинальної трансформації релігійно-церковної діяльності. Саме завдяки новим інформаційним технологіям релігія може стати більш доступною для віруючих. Цінність Інтернету визначається насамперед демократичною й глобальною концепцією формування Інтернет-простору. Відбувається і відповідний злам стилю життя. Етнічні церкви поступово замінюються такими релігійними об'єднаннями за інтересами, які дістають можливість для розвитку саме завдяки розвиненим комунікаціям.

Можна зробити висновок, що поширення інформації про релігію і певну релігійну діяльність потребує, по-перше, щоб самі церкви прикладали для цього значні зусилля, по-друге, щоб вони були постійними, а по-третє – інформація має бути орієнтованою на певну аудиторію (особу), бути привабливою й цікавою для неї. Як бачимо, глобалізація в релігійній діяльності спирається на автономізацію й індивідуалізацію віруючих.

Значення сучасних каналів комунікації для міжконфесійних відносин можна було побачити на прикладах візиту очільників православних церков на 1020-річчя Хрещення Русі. Візит голови Ватикану в Україну також супроводжувався трансляцією в мережі Інтернету в реальному часі. Безпрецедентною була й трансляція по українському телебаченню, хоча католицькі функціонери ще й дорікали нашим організаторам у недостатності агітаційно-рекламного забезпечення, як-то: плакатів, оголошень, листівок, брошур та ін.

Розширення транскультурних комунікацій, міжкультурних зв'язків відповідає прискоренню процесу глобалізації. Відповідно визначається і рівень трансформації певної християнської конфесії. І, навпаки, культурний і національний ізоляціонізм гальмують глобалізаційні процеси. В такій ситуації трансформації релігій, традиційних для даної нації, не відбуваються. Такі тенденції стають домінуючими, визначальними у тому чи іншому регіоні.

В наш час жодна конфесійна чи етнічна група не може бути ізольованою. Тож неможливо ігнорувати існування інакомислячих, людей інших національностей і рас. Толерантне співіснування різних етнорелігійних груп стає загальновизнаною нормою і повинно стати ґрунтом для мирного співіснуванням.

Міграційні комунікації як фактор міжконфесійних відносин. Демографічні зміни в умова глобалізації приводять до трансформації і зсувів в релігійності. Зміни чисельності населення в більшу або меншу сторону, зміни напрямів міграційних потоків, еміграція та імміграція – все це викликає суттєві зміни в міжконфесійних відносинах в Україні, в полі релігійних комунікацій.

Достатньо приїхати в українське село сім'ї або навіть одній людині із Пакистану (Сирії, Судану тощо), як комунікаційний простір в цьому населеному пункті кардинально

трансформуватиметься. В наш час глобалізації і пришвидшення міграційного переміщення народів по всій землі такі явища стали дуже розповсюдженими.

Проблема полягає в тому, що зміни в чисельності населення, масові переміщення економічних біженців із Індії, Пакистану, Афганістану, Китаю, В'єтнаму, інших арабських та африканських країн в бік багатой Європи викликають суттєві трансформації в існуючому полі етноконфесійних комунікацій в Україні. Навіть повідомлення ЗМІ про затримання нелегалів із Азії на кордоні в Закарпатті викликає, частіше за все, хвилі негативних емоцій в усьому комунікаційному просторі не тільки України, але й у країнах ЄС.

Важливим проявом глобалізації є *екстериторіальність глобалізованої релігії*. "Релігія в епоху глобалізації все менш прив'язана до тієї чи іншої території. Можна сказати, що вона функціонує поверх традиційних конфесійних, політичних, культурних і цивілізаційних кордонів. Сучасна глобалізована релігія екстериторіальна. Це забезпечується технічними можливостями електронних ЗМІ і Інтернету, свободою міграції. Релігія відривається від історичних коренів, становиться все більш *транснаціональною, трансетнічною*. Прикладами такого роду глобальних релігій частіше всього вважаються протестантські євангелічні церкви, п'ятидесятників, рух "ню-ейдж", бахаїзм і деякі інші" [Агаджанян Александр. Епоха портативной веры. Религии отрываются от исторических корней и вступают в свободную конкуренцию. //НГ-Религии. - 2006. – 5 апреля [Електронний ресурс]. – (<http://www.religion.ng.ru/>)].

О. Агаджанян в своєму прикладі вказав лише на неохристиянські конфесії та на нечисленні екзотичні інтернаціональні релігії і вірування, які породженні глобалізаційними процесами і доповнюють палітру вільного релігійного ринку для західної людини. Неорієнталістичні вірування мають деяке поширення в серед інтелігенції в урбанізованому середовищі. Відтак в міграційному процесі вони себе практично не проявляють. Вони перетинають кордони віртуально за допомогою Інтернету і електронних ЗМІ. На місці впроваджують нову віру місіонери.

Проте в міграційному процесі помітні численні групи переселенців з ісламських, буддо-конфуціанських країн, а також з Індії. Міграційні проблеми виникають саме з численними традиційними релігіями з тих країн, де велика народжуваність населення.

Глобалізаційні процеси призвели до стискування світу в єдине ціле. Це стало вже фактом, який не можна заперечити або усунути. Будь-яка уява про замкнуті простори і кордони "на замку" перетворилась у фікцію. Це стискання зіштовхує релігії обличчя до обличчя й створює нові проблеми у міжконфесійних відносинах в Україні.

Людина, яка їде до багатой країни, хоче швидше адаптуватися за місцевих реалій, адаптуватися до соціального і культурного середовища. Саме такий підхід продовжує домінувати в Європі. Так саме розмірковують, зазвичай, і в Україні. Проте мігранти буддисти, конфуціанці і синтоїсти не поспішають в християнських країнах до православних, католицьких або протестантських церков. Етноконфесійний сплав арабів, іранців, пакистанців, турків, китайців, японців тощо, що був випробуваний не одним століттям, витримує тиск глобального суспільства. В сучасному демократичному суспільстві, де домінує плюралізм, вони створюють і активно використовують усталені комунікаційні зони.

Можна висловити припущення щодо адаптації мігрантів до місцевих культурних і духовних традицій. Здебільше це залежить від сили духу певної спільноти: вона відзначається не освітою або цивілізаційним рівнем. Її прояв – сильне комунікативне поле етноконфесійної групи, до того ж, у мусульман головним є релігійний фактор. Проте найбільш сильно цей духовний фактор проявляється у арабів-мусульман (сунітів) і в іранців-шиїтів, а також в японців, китайців, корейців і індусів.

Російський релігієзнавець Михайло Мчедлов також відзначав, що "важливішою реальністю наших днів, яка пов'язана з глобалізацією, є міграція. Сучасне легальне і нелегальне "велике переселення" народів – явище дуже неоднозначне. Воно потягло за собою кризу, яку важко подолати, між духовно-культурними ідентичностями корінного

населення і переселенців з ісламських країн” Як ми бачимо, ця проблема суто комунікативна. Далі М.Мчедлов наголошував: “Проте неможливість інтеграції як якогось "змішання" культур і релігій не означає, що цивілізації, які побудовані на різних релігійних матрицях, не чинять одна на одну позитивного, взаємозбагачуючого впливу. Найгіршим злом для людства буде, якщо на зміну ідеологічним протиборствам часів холодної війни придуть зіткнення між носіями різних релігійних, культурних і етнічних ідентичностей” [Мчедлов М. Великое переселение религий. - [Електронний ресурс]. - (<http://www.religare.ru/article28063.htm>)].

Міграційні чинники мають найсуттєвіший вплив на трансформацію етноконфесійного середовища України, яке під їх впливом може призвести до зміни “змісту” нашої іудеохристиянської цивілізації, будь то її західнохристиянського варіанту або ж її православного вияву. Міграційні виклики глобалізації ставлять обидві провідні ідеології українців в однаковий стан. Така ситуація оптимістична щодо встановлення толерантних міжконфесійних комунікацій в Україні.

Отже, одним із головних чинників становлення толерантних міжконфесійних відносин є розвиток комунікацій. Людство постійно намагається якнайшвидше досягти мети, скоротивши час на передавання інформації. Ми вже маємо швидкісні транспортні засоби і світову мережу Інтернет, які дають можливість поєднати людей в усіх кінцях світу. Водночас, глобальний соціально-економічний розвиток стимулював таке зростання населення, яке значно підвищило фізичну можливість людського контакту. Ще якихось 150 – 200 років тому кожен етнос займав певну територію і знаходився від іншого на певній відстані, загальною нормою було так зване сільське, сусідське спілкування, коли обов’язком було привітатися з кожною зустрічною людиною. У наш час етноси зіткнулися, конфігурація їх розселення налягла одна на одну. Збереження етнічної, етноконфесійної чистоти стало проблемою.

Михайло МУРАШКІН (Дніпропетровськ)

ШЛЯХИ ПРОТИСТОЯННЯ ФУНДАМЕНТАЛІЗМУ В МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИНАХ

Регіональний аспект міжконфесійних відносин яскраво розкривається при розгляді впливу фундаменталістських поглядів тієї або іншої релігії, що переважає в регіоні. У Придніпров’ї переважає Московсько-Православний фундаменталізм. Знаючи сутність фундаменталізму, можна передбачити можливі шляхи протистояння. Про це й піде мова.

Розмова про релігію - це так чи інакше розмова про Бога, про Божественне, про осягнення Божественного, про стан Божественного. Бог, Божественне - це релігійний або містичний досвід. Релігійний досвід - це й містичний досвід. Містика - це злиття з Вищим, Божественним, Богом. При цьому людина відчуває стан досконалості (людина створена за образом й подобою Бога. «Ви - боги», - говорить Біблія). Людина відкриває стан досконалості в собі. Стан досконалості відкрив Магомет, Кришна, Будда, Христос.

Ісус Христос відкрив у собі Вищий, Божественний стан душі. Але перед цим (перед відкриттям стану Бога) були зусилля, напруги по життю. Божественне не приходять просто так. Потрібні зусилля, заборони (утримування) для себе й полегкість до інших.

У всіх релігійно-містичних системах є подібна практика. Прикладом може слугувати восьмиступенева йога. Перші її щаблі (яма, ніяма) містять у собі й